

ИЗВЕСТИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО JOURNAL OF THE BULGARIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

web-site: www.geography.bg e-mail: journal.bgs@geography.bg

Етнодемографска ситуация и бъдеще на Западните Балкани Ethno-demographic situation and future of the Western Balkans

Георги Бърдаров, Теодора Димитрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Геолого-географски факултет, катедра „Социално-икономическа география“
1504 София, България, бул. „Цар Освободител“ 15

Georgi Burdarov, Teodora Dimitrova

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Geology and Geography, Department of Socio-economic geography
1504 Sofia, Bulgaria, 15 Tsar Osvoboditel Blvd.

ABSTRACT

Key words:
ethnicity, ethnocultural identity,
conflict

The Western Balkans are one of the most vulnerable parts of the European continent. This clearly defined territory of the EU has its own geopolitical explanation for its condition. The abandonment of the Western Balkans to neighboring countries is easy to explain. As some countries took steps to build democratic governance and a functioning market economy, the countries of the Western Balkans fought. At present, countries in the process of transposing EU law into their national law or the so-called "Candidate countries" are Albania, Serbia, Montenegro and Northern Macedonia. Potential candidate countries are Bosnia and Herzegovina and Kosovo. The current situation of the countries in the region, in particular the status of Kosovo, the reforms in Bosnia and Herzegovina and the national question of Albania and its idea of a "Greater Albania" are subject to in-depth analysis. In general, the Western Balkans have a complex ethnic composition, which is a prerequisite for future conflicts

Съвременно състояние на Западните Балкани

Балканите често биват определяни като най-конфликтната зона в Европа. Конфликтите и различията се пораждат от редица фактори, като териториални претенции на съседните страни, исторически антагонизъм, наличие на различни етнически и религиозни малцинства, значителна разлика в социално-икономическото развитие и обществено-политическия живот. Голяма част от проблемите са наследство от дългия период на Османско владичество в тези страни и особено след неговия край. Факт е също, че един от най-кръвавите конфликти в Европа след Втората световна война беше отново на Балканите, а именно по време на разпадането на бивша Югославия. Западните Балкани са една от най-уязвимите части на Европейския континент. Този ясно очертан остров на сред ЕС има своето геополитическо обяснение за състоянието си. Изоставането на Западните Балкани спрямо близките до тях държави е лесно обяснимо, докато други страни от бившия социалистически лагер извървяваха своите стъпки към изграждане на демократично управление и функционираща пазарна икономика – страните от Западните Балкани воюваха.

Под „Западни Балкани“ се влага чисто политически ракурс по отношение на държавите, разположени на Балканския полуостров, които не са членки на ЕС (Фиг. 1). Важно е да отбележим, че терминът няма историко-географските характеристики, отнасящи се до определена територия. Не бива обаче Западни Балкани да се разглежда като отделна част от полуострова, нито пък от континента Европа. Интересът за осигуряване на икономическо и социално развитие на народите трябва да е общ. Етнодемографската ситуация в региона е обусловена от сложната история и унаследените с годините чувства на антагонизъм и желание за реваншизъм у отделните народи. Единственият видим за момента вариант за стабилност в региона е надеждата за влизането в рамките на ЕС, след като по-голямата част от държавите в него вече са членки на НАТО. Целта на настоящата статия е да представи сложната етнодемографска ситуация в страните от Западните Балкани, в контекста на тяхното общо бъдеще в ЕС с оглед осигуряване на стабилност и сигурност на целия Балкански полуостров, което е много важно и за просперитета и бъдещето на цяла Европа. Глобализацията неминуемо ще остави своя отпечатък и в тази, засега изолирана от световните процеси, част от континента, и в близко бъдеще ще промени цялостната етнодемографска картина.

Фигура 1. Териториално разположение и граници на Западните Балкани. Източник: <https://www.europarl.europa.eu>
Figure 1. Territorial location and borders of the Western Balkans. Source: <https://www.europarl.europa.eu>

Етнодемографска ситуация и бъдеще на Западните Балкани

Към настоящия момент държавите в процес на транспониране на законодателството на ЕС в националното си законодателство или т.нар. „държави кандидатки“ са Албания, Сърбия, Черна гора и Северна Македония. Страните, потенциални кандидатки за членство, са Босна и Херцеговина и Косово. На сериозен анализ подлежи настоящото състояние на страните от региона и по-специално статутът на Косово, реформите в Босна и Херцеговина и националният въпрос на Албания, в контекста на идеята за „Велика Албания“.

Като цяло, Западни Балкани имат сложен етнически състав, който е предпоставка за възникването на бъдещи конфликти. И въпреки присъствието на военно-политическата организация НАТО, проблемите в региона никога не са затихвали. Едно от най-сериозните предизвикателства пред държавите от региона се очертава нестихващото напрежение между различните етноси и вероизповедания. Разнородният състав на населението на Република Северна Македония дава предпоставка за възникването на сериозни конфликти на етническа основа – 64% македонци, 25% албанци, 4% турци, 3% роми, 4% сърби, а също така на територията ѝ живеят и босненци. На преден план седем и „Косовският въпрос“. Липсата на сигурност и стабилност е един от водещите елементи на съвременното състояние на Косово. От етнодемографска гледна точка съществува етническо разделение основно между етнически сърби и етнически албанци. Наченки на тежка икономическа и политическа криза се наблюдават в Босна и Херцеговина. Немамък се явява и проблемът с устройството на страната, което отразява етническата конфигурация в обществото. Черна гора се явява държавата с най-нисък риск от вътрешен конфликт. Тя е и една от най-стабилните

държави от състава на бившите югославски републики. Най-голямата държава от бивша Югославия – Сърбия винаги се е изживявала като защитник на всички етнически сърби, независимо на коя територия съжителстват. Нерешеният „Косовски въпрос“ силно засяга Сърбия особено сега, когато национализмът в Албания е на преден план. И именно днес специално внимание трябва да се обърне и да се анализира национализмът в Албания, който може да се превърне в много силна заплаха за сигурността не само за Западните Балкани, но и за целия полуостров. Взривоопасният шредентизъм на идеята за обединение на албанския етнос в т.нар. „Велика Албания“ обхваща територии от Косово, части от Сърбия, Македония, Черна гора и Гърция, населени с етнически албанци. Тази идея набира сили сред обществото и може да доведе до конфронтация и проблеми със съседните държави.

Албания

Албания е последната държава на Балканите, която придобива независимост от Османската империя едва през 1912 г, т.е. в цялата си история тя има изключително кратки периоди като независима самостоятелна държава. Това дава отражение както върху самостоятелното и самочувствието на албанците, така и върху формирането на някои типично балкански велико-държавни комплекси.

С население от 2 877 094 души (2019 г.), Албания има една от най-хомогенните популации в Европа, като неалбанците представляват по-малко от една десета от общото население. Според Мете (2007) албанците са разделени на две големи групи: „геги“ и „тоски“. Тоските живеят в Южна Албания и Северна Гърция, докато гегите обитават предимно Северна Албания. Река Шкумбини в централната част на страната служи за естествена граница между двете общности. Преобладаващото болшинство от албанското

население в Косово, Черна гора и Западна Македония също принадлежи към гезите. Днес сред най-големите малцинства са гърците, съсредоточени предимно на югоизток и македонците, живеещи по източната граница. В края на 2017 г. Албания приема промени в Закона за малцинствата, с които признава официално българското малцинство. Преди това страната бе призована от Европейския парламент да признае българите. От конфесионална гледна точка около 70% от населението на Албания са мюсюлмани, 20% са православни християни, а 10% - католици, като албанците в Косово и Македония са почти изцяло мюсюлмани. В Албания 30% от населението са християни по рождение и няма пряка конфронтация с нехристиянското население. Затова в страната не се наблюдава смесване на религиозната с етническата и националната идентичност, за разлика от Косово или Република Северна Македония, където местните мюсюлмани-албанци се конфронтират с православните славяни.

През по-голямата част на XX в. Албания граничи само с Гърция и бивша Югославия. Взаимоотношенията с Гърция винаги трябва да се разглеждат през призмата на противопоставянето ислям – православно християнство. Между двете държави в исторически план съществува засилен антагонизъм, който не може да бъде преодолян и до днес, въпреки че много албанци понастоящем работят в южната си съседка, Гърция винаги е имала пренебрежително, подценяващо отношение спрямо албанците. Още по-сложни са взаимоотношенията на Албания с бивша Югославия.

Днес Албания е член на НАТО (от 2009 г.). През същата година страната подава и молба за членство в ЕС. Още през 2010 г. Европейската комисия препоръчва започване на преговори, но поставя условия за развитието на демокрацията. След парламентарните избори през 2013 г. Брюксел преценява, че Албания може вече да получи официален статут на кандидат-член. Тирана демонстрира напредък по пет основни приоритета, които са свързани с реформа на правосъдието и борба с корупцията.

От гледна точка на етнодемографската ситуация, Албания няма сериозни вътрешни конфликти, това което е притеснително по отношение на нея е идеята за обединение на всички земи, населени с етнически албанци в т.нар. „Велика Албания“, което ще създаде изключително много напрежение в региона, и втората заплаха идва от непрекъснато увеличаващото се албанско малцинство в Република Северна Македония, което в един момент може да потърси протекциите на Албания, особено ако се забави членството им в ЕС.

Етнодемографската ситуация на Албания винаги трябва да се разглежда през призмата на факта, че преобладаващата част от населението изповядва ислям. Също така по отношение на демографските си процеси при албанците се забелязва едно значително изоставане спрямо останалата част на Европа, като те влизат в трета и четвърта фаза на демографския си преход най-късно. По тези причина запазват много високи нива на раждаемост и положителен естествен прираст до края на XX век, когато повсеместно в Европа коефициентът на детност пада под 2, а естественият прираст е около 0 ‰. Въпреки това в последните двадесет години имаме рязка промяна в етнодемографската ситуация на Албания като се наблюдава значително спадане на раждаемостта и естествения прираст. С оглед приемането на Албания в НАТО, и желанието ѝ за приемане в ЕС, не очакваме значителна промяна в нейната етнодемографска

ситуация в обозримо бъдеще, тъй като при нея проблемът не е по осите албанци-етнически гърци, албанци-етнически българи или ислям-християнство, а по отношение на желанието ѝ за обединението на всички етнически албанци в една държава (така нар. „Велика Албания“).

Босна и Херцеговина

Босна и Херцеговина е държава, потенциален кандидат за ЕС. С население от 3 280 819 души (2019 г.), страната е със сложна федеративна управленска структура и е не по-малко важен геополитически субект, от който зависи сигурността в региона.

От 1995 г. Босна и Херцеговина представлява своеобразна „многостепенна държава“, състояща се от два субекта – Федерация Босна и Херцеговина, населена предимно с бошняци и хървати, и Република Сръбска, мнозинството от чието население са етнически сърби, плюс т.нар. Дисрикт Бръчко. Територия с площ 200 кв. км, около град Бръчко в Северна Босна, с население 82 хил. души, като от тях 40% са сърби, 40% - бошняци, а 20% - хървати, която има местно самоуправление и се смята едновременно за част от хърватско-мюсюлманската федерация и от Република Сръбска.

Босна и Херцеговина е много сложен субект от гледна точка на етнодемографската си ситуация. Това е изкуствено политическо образувание, а практиката на XX в. доказва, че изкуствените държавни образувания, като СССР, СФР Югославия и дори Чехословакия, са неустойчиви във времето и генератори на кървави етно-религиозни конфликти. Още повече, че нищо от Босненската война през 90-те години на XX в. не е забравено и раните са все още отворени. Дори столицата Сараево е разделена етнически. Определено към настоящия момент Босна и Херцеговина представлява най-сериозна заплаха в Западните Балкани от разгарянето на остър вътрешен конфликт, който неминуемо ще прерасне в регионален.

Етнодемографската ситуация в Босна и Херцеговина е в пъти по-сложна от тази в Албания. Ако с всички условности можем да приемем, че Албания няма вътрешен етнорелигиозен проблем, то не така стоят нещата с Босна и Херцеговина, в която само до преди тридесет години се водеше жестока етнорелигиозна война. Всеки един анализ и прогноза за етнодемографската ситуация на страната минава през осмисляне на незарасналите рани от войната и проблемите между трите основни субстрата – бошняци, сърби, хървати. Всичко това допълнително се усложнява от тежката икономическа криза на Босна и Херцеговина, липсата на реална перспектива за членство в ЕС и геополитическите интереси на Русия, Турция и САЩ и Европа в тази държава. От гледна точка на демографията може да очакваме в обозримо бъдеще само влошаване на показателите, но от етническа гледна точка можем да предположим, че не е изключен скорошен нов сблъсък и дори можем да отидем малко по-далеч, като може да прогнозираме евентуално разпадане на държавата.

Косово

Подобно на Босна и Херцеговина, Косово е потенциална държава — кандидатка за членство в ЕС. Тя едностранно обяви независимостта си през февруари 2008 г. Всички държави членки, с изключение на Гърция, Испания, Кипър, Румъния и Словакия, са признали независимостта на

Косово. По данни на ООН към 1 януари 2019 г. населението на Косово е 1 810 366 души. Днес и за сърби, и за албанци името Косово се е превърнало в синоним на „страданието и несправедливостта“. Етническите и културните различия съществуват и не могат да бъдат отречени, но все пак съществуват и редица фактори, сближаващи тези народи и това са общата култура, заложена първо от византийското, а по-късно и от османското управление. Факт е, че дълбоко залегнати по тези земи са робството, гневът и страданието, на които са били подложени всички народи в тази част на Балканския полуостров (Викърс, 2000).

На територията на днешно Косово албанците съставляват повече от 90% от цялото население, а претенциите на сърбите са изградени на историческа и емоционална основа и това е причината те никога да не се откажат от Косово, защото това би означавало да се откажат от своето национално и духовно наследство. Косовските българи известни като горанци и жуници, живеят в 35 села, почти чисто български, главно в общините Призрен и Краковица 17 975 души. Религиозният състав в Косово не е изненадващ - около 90 % от населението са мюсюлмани (основно сунити), а останалата част са предимно християни (основно православни сърби). Към християните има и голям брой албанци, изповядващи католицизма, а етническите българи в Призренска Гора са изцяло с мюсюлманско вероизповедание.

В предвид на историческата обремененост и сегашния етнодемографски състав на населението Косово ще продължава и в бъдеще да бъде заплахата за сигурността на Балканите и „ябълката на раздора“ между Сърбия и Албания. Големият въпрос е доколко и двете страни ще са склонни на компромиси за сметка на членството си в ЕС и евентуалните икономически дивиденди от това. Сблъсъкът Косово-Сърбия трябва да се разглежда и през геополитическата призма на сблъсъка САЩ-Русия!

Етнодемографската ситуация в Косово е до такава степен нестабилна и несигурна, колкото е нестабилен и несигурен статутът на самото Косово и цялата геополитическа обстановка на Западни Балкани. Със сигурност поне в обозримо бъдеще Косово ще поддържа високи стойности на раждаемост и естествен прираст, тъй като за албанския етнически елемент е важно да имат демографски превес над малцинствения сръбски субстрат. Каквито и демографски мерки да се прилагат при сръбската общност тя няма как да устои на демографския натиск на албанците. Населението ще продължава да расте и то ще бъде заплахата не просто за самото Косово и косово-сръбските взаимоотношения, а за мира на целия регион.

Република Северна Македония

Бившата югославска република Македония (понастоящем Република Северна Македония) подава заявление за членство в ЕС през март 2004 г. и през декември 2005 г. получава статут на държава – кандидатка за членство в ЕС. Въпреки това страната не е в особено добро състояние да започне преговори за присъединяване, главно поради спора с Гърция относно използването на наименованието „Македония“. Този спор бе успешно разрешен чрез „Споразумението от Преспан“ относно новото наименование на държавата – Северна Македония, което влезе в сила през февруари 2019 г. Ситуацията в Република Северна Македония е доста по-различна от тази в Косово – там албанците са

приблизително една четвърт от общото население и са разпръснати върху разпокъсана територия под формата на дъга, която започва от Охридското езеро и стига до Куманово. За разлика от Косово, тази територия никога не е била отделна административна единица, а в някои общини на Република Северна Македония албанците придобиват числено превъзходство едва в последните две десетилетия на XX в. Можем да говорим за етническо разнообразие на територията на днешна Северна Македония.

В момента основният препъникът за членството на Република Северна Македония в ЕС е неразрешеният, най-вече исторически и езиков спор с България, но от гледна точка на етнодемографската ситуация основният проблем, пред който ще бъде изправена страната е етнорелигиозният сблъсък между македонци и албанци, още повече, че за първи път в исторически план такава държава се появява едва през 1991 г.

Ако при разглежданите дотук държави от Западни Балкани имаме етнодемографски проблеми и заплахи, то в Република Северна Македония предизвикателствата от етнодемографска гледна точка са в пъти повече. Ясно трябва да си дадем сметка, без да изпадаме в крайности, че това е ново държавно образувание, в което имаме два коренно различни субстрата, които макар и да са съжителствали заедно в съседство никога не са били част от една малка национална държава. От тази гледна точка при евентуална липса на ясна перспектива на Република Северна Македония за членство в ЕС и съответно подобряването на социално-икономическото състояние на страната, няма как да очакваме албанският етнос да продължава да се чувства нещастна част от тази страна. Още повече, че в етнодемографски план в предвид техния висок положителен естествен прираст, и ниския такъв на македонския етнос, в обозримо бъдеще те ще бъдат почти изравнени като проценти. Разбира се етнодемографското бъдеще на Република Северна Македония в най-силна степен е зависимо от външни фактори като неразрешения спор с България и членството в ЕС, развитието на идеята за „Велика Албания“, неразрешеният косово-сръбски спор, геополитическите интереси на Гърция и цялостната стабилност на балканския регион.

Сърбия

Молбата си за членство Сърбия представя в ЕС през декември 2009 г., а няколко години след това (2012 г.) получи и статут на държава — кандидатка за членство.

Сърбия излезе най-губеща от Югославията и разпадането на Югославия, въпреки това тя има самолюбието на древна държава и естествен обединител на южните славяни. Не бива да се забравя фактът, че за Сърбия, Косово поле е символ за сръбско национално единство. Когато след 1912 г. областта се превръща в съставна част на Сърбия, следват остри сблъсъци между Албания и Сърбия. Според Парашкевов (2015), стремежи се да постигне единение на областта със своето етническо пространство, Сърбия започва да поощрява преселването на сърби от други райони – политика, която продължава и в рамките на новосъздаденото през 1918 г. Кралство на сърби, хървати и словенци (от 1929 г. – Югославия). Освен това между двете световни войни не се признава наличието на албанско малцинство в Южна Сърбия, албанците са лишени от възможността да получават образование на майчиния си език. Белградското

правителство прави опити да промени и етническото съотношение в Косово чрез колонизация и изселване. Само през 20-те години се заселват 15 000 сръбски семейства, на които е гадена близо 200 000 хак. обработваема земя (Бобеф 1992). Според данни на ООН днес сърбите са най-голямата етническа група в страната - 83,3% от общото население. В областта Войводина преобладават унгарците, които за Сърбия са признати като най-голямата малцинствена група, докато районът на Рашка е населен предимно с бошняци. Под 1 % в страната са останалите малцинствени групи като етнически хървати, албанци, румънци, северно македонци и др.

Бъдещето на Сърбия е много сложно за прогнозиране, особено като се има предвид, че тя е „руският“ геополитически играч в региона, а добре знаем обтегнатите отношения между ЕС и Русия!

Може би най-трудно е да се прогнозира развитието на етнодемографската ситуация при Сърбия, в сравнение с останалите геополитически субекти в региона. Причините са, че факторите, които оказват влияние на Сърбия са силно противоречиви и детерминирани от външни интереси. От една страна Сърбия изживява тежка демографска криза изразена в отрицателен естествен прираст и голяма по обем емиграция на млади хора, от друга страна обаче при тях е много засилен националистичният етнопсихологически елемент, особено в контекста на прекратените териториални демографски, икономически и емоционални загуби от югославските войни. Още от XIX век Сърбия се изживява като естествен лидер, както на славяните в региона, така и на Западните Балкани като цяло. Днес обаче в пост югославското пространство тя е загубила този водещ статус. Сърбия освен че търпи силното влияние на Русия се опитва да изиграе и ролята на проводник на китайските инвестиции и интереси на Балканския полуостров, а от там и към останалата част на Европа. Това означава, че в обозримо бъдеще могат да се предположат силни индикатори за подобряване на социално-икономическата обстановка в страната, които неминуемо ще рефлектират свиване на емиграцията, ускорена реемиграция, увеличаване дела на младото население и ускорено подобряване на демографската ситуация.

Черна гора

Черна гора, която през 2006 г. получи независимост, кандидатства за членство в ЕС през декември 2008 г. Държавата е със статут на държава – кандидатка за членство от декември 2010 г., а преговорите за присъединяване започнаха през юни 2012 г. Черна гора е най-малката република от бившата Югославска федерация. Днес основна цел е запазване целостта на страната, както и установяването и укрепването на отношенията ѝ с останалите балкански държави и най-вече със съседните територии. Като балканска страна, Черна гора е многонационална държава и от съществено значение за териториалната ѝ цялост е да бъде лишена от етнически и религиозни конфликти. Черна гора има особени отношения със сърби и албанци още от историческото ѝ минало. Албанците в Черна гора са около 8 % от населението, изчислявано на около 650 000 души, преобладават в някои селища край границата с Албания и по-специално в община Улцин. Около 5% етнически албанци живеят в Черна гора и са най-голямото малцинство в страната. Албанското малцинство населява предимно югоизточните и източните части на Черна гора – община

Улцин (71% от населението), Плав (19 %), Бар (6%) и Подгорица (5 %) (Montenegro, Statistical Office, Release, 2011). „Сръбският проблем“ в Черна гора произлиза от факта, че около 44% от населението на страната са черногорци, а 32% са етнически сърби, които все още не могат да приемат историческия факт, че Черна гора е независима страна. Интерес представлява и областта „Санџак“, разположена между Сърбия и Черна гора, където живее мюсюлманско население. Всичко това представлява интерес по отношение бъдещето на страната и региона.

От друга страна за размирен регион, какъвто е Западни Балкани, Черна гора е с интересно историческо минало по отношение на нейното опазване от военните конфликти при разпадането на Югославия, а и днес остава встрани от острите разломни и конфликтни зони в региона. Най-вероятно Черна гора също толкова тихо и безпрепятствено ще се присъедини към ЕС, като въпреки сръбските и албански етнически елементи в населението и тя запазва относителна стабилност и просперитет.

От днешна гледна точка Черна гора представлява най-малък „интерес“ в сложния етнодемографски и геополитически пъзел на Западните Балкани. Въпреки, че е разнородна по етнически състав тя е прекалено малка и откъсната териториално, а сякаш и емоционално, от тежките етнорелигиозни сблъсъци в региона, които поставят под заплахата и бъдещата му стабилност. Ако не настъпи някакъв регионален катаклизъм в етнодемографски план, Черна гора ще остане стабилна с демографски показатели, сходни на тези в останалата част от Европа.

Заключение

Отправяйки поглед към бъдещето на региона, ясно се очертава основен вътрешен фактор за неговото определяне, а именно победенето на албанската и сръбската етнически групи. От географска гледна точка, без да се пренебрегват и историческите събития, довели до моментната ситуация, районът е с потенциал да се превърне в предпоставка за сериозна дестабилизация и избухване на конфликти на териториите на всички държави, включени в политическия термин „Западни Балкани“. Един от факторите, предопределящ сигурността на Балканите, е силно изразеният микс от етнически, религиозни и исторически предпоставки за възможно ескалиране на локални конфликти. Десетки години сме свидетели на нерешени конфликти между съседните държави. Сериозна заплахата в бъдеще може да бъде и навлизането на радикални форми на ислям, както и бежанските и миграционни вълни. Освен всичко казано до тук, когато отправяме поглед в бъдещето на Западни Балкани, не бива да пропускаме факта, че и Турция и Русия търсят всякакви поводи и начини да засилят влиянието си на Балканите. Турското влияние би могло да бъде още по-съсредоточено в Албания, Косово и Босна и Херцеговина, докато Русия би могла да възроди влиянието в региона чрез Сърбия и евентуално Република Северна Македония. Бъдещето е неясно, но едва ли има съмнения във всички страни от този регион, че най-голям гарант за стабилност и просперитет на всички тях е поетапното разширяване на ЕС в Западните Балкани.

Етнодемографската ситуация и бъдеще на този регион в обозримо и по-далечно бъдеще ще се определя от всичко, което се случи в него от разпадането на Османската империя до днес. Югославските войни, които засегнаха почти целия

регион се базираха на неразрешими проблеми от миналото и ясно изразен реваншизъм. Тези проблеми и към днешна дата не са разрешени, а нагласите за реваншизъм са по - силни от всякога. Още повече югвойнните бяха съвсем скоро и етнорелигиозното насилие между отделните общности е оставило дълбок емоционален отпечатък във всяка една от тях. Границите са така прекарани, още от времето на Османската империя, че във всяка една от страните имаме етнически елемент на съседна страна, свързан под някаква форма с конфликт и напрежение. В Албания имаме силно присъствие на гръцкия етнически елемент, в Република Северна Македония и Сърбия на албанския, в Косово на сръбския, а Босна и Херцеговина и понастоящем продължава да бъде разделена по етнитети и се нуждае от дистрикта Брџко, за да има „топла връзка“ между тях. Цялостната нестабилност на региона се усложнява още повече и от засиления геополитически интерес на великите сили, и на Русия и Турция в частност, в предвид на историческите обусловености. Достатъчно е да погледнем множеството кървави конфликти през XX век и сложните взаимоотношения днес между основните геополитически субекти в региона, за да си дадем ясна сметка, че бъдещето е неясно и несигурно. От чисто демографска гледна точка можем да очакваме процеси и показатели, сходни с тези на цяла Европа, но не бива да забравяме възможностите на мюсюлманската група за по-високо възпроизводство, както и потенциалните опции за реемиграция, породена от националистични страхове и настроения.

Литература:

- Бобев, Б. 1992. Развитие на албанския национален въпрос след Първата световна война. Проблемът Косово - В: Национални проблеми на Балканите – история и съвременност. София.
- Бърдаров, Г. 2012. Имиграция, конфликти и трансформация на идентичности в Европейския съюз, Едикта.
- Викърс, М. 2000. Между сърби и албанци. София: Петър Берон.
- Мете, С. 2007. История на албанците. Рива.
- Парашкевов, Пл. 2015. Сърбия, Косово, Македония и албанската национална идентичност. Сб. от четвърта международна научна конференция "Балканите – език, история, култура". Велико Търново
- Montenegro, Statistical Office, Release, 2011 - <https://www.monstat.org/>
- Европейски парламент - <https://www.europarl.europa.eu> (гостъпен на 10.04.2021 г.)
- Европейски съюз - <https://europa.eu/> (гостъпен на 10.04.2021 г.)
- Организация на обединените нации - <https://www.un.org> (гостъпен на 10.04.2021 г.)